

KISEBBSÉGI MAGYAR SORS

A SZERVEZETT NEMZETKISEBBSÉGEK GENFI KONGRESSZUSAI ÉS A MAGYAR KISEBBSÉGEK.

AZ ESZTÓNIAI német kisebbségnek kultúraautonómiájáért folytatott küzdelmét 1925. februárjában siker koronázta. A parlament megszavazta az előterjesztett törvényjavaslatot és ezzel példát mutatott Európá államainak a nemzetkisebbségi kérdés megoldására.

Természetes tehát, hogy amikor ebből az országból egy kisebbségi harcos, Ewald Ammende dr. a különböző nemzetsoportok hivatott vezéregyéniségeit felkereste, hogy azoknak előadja tervét: az európai szervezett nemzetkisebbségeknek egy kongresszusra való meghívását, a kisebbségi vezérek komolyan mérlegelték e terv lehetőségeit és a keresztülvitellel elérhető eredményeket.

Különösen három aggály merült föl ez elgondolással szemben. Vájjon a kongresszuson nem hangzanak-e majd el olyan súlyos bírálatok a kisebbségek részéről saját államkormányaiknak tényei felett, melyek a többségi és kisebbségi nemzetek között a viszonyt még jobban kiéleésítik; vájjon az egyes nemzetsoportok képviselői nem kerülnek-e majd egymással súlyos szócsatákba a fajrokonok által alkotott kormányok bírálata miatt és vájjon tényleg elérhető-e, hogy a kongresszuson Európa minden számottevő nemzeti kisebbsége képviselve legyen és így ez ne csak a legyőzött népek gyülekezetének tünjék fel?

Ez aggályok kiküszöbölésére Ewald Ammende tervezetet dolgozott ki, melynek sarkalatos tétele volt, hogy a kongresszuson az egyes államok kormányainak politikai tényei és az egyes államokban a kisebbségek helyzete konkrét panasz tárgyává nem tehetők. Ott csak elvi jelentőségű kérdések és olyan kívánalmak hozhatók szóba, melyek minden kisebbség érdekét egyformán szolgálják. Miután pedig hihetetlen agilitással néhány hónap alatt az összes fontosabb nemzetkisebbségi csoportokkal érintkezésbe lépett, rövidesen mindegyikkel közölte, hogy a kongresszuson alig hiányzik majd egy is az ismert nemzetkisebbségi csoportokból.

A három utódállam magyar kisebbségei közül elsősorban a csehszlovákiaival jutott Ammende dr. érintkezésbe, melynek egyik képviselője, Szüllő Géza a kongresszus összehívói közé is állott.

1925. év nyarán Ammende Kolozsváron is megjelent, hol a Magyar Párt akkori elnökével, Ugrón Istvánnal folytatott eszmecserét. Természetesen az előkészületeknek titokban kellett folyniok és így a megyei kisebbségi szervezetek sem foglalkozhattak nyilvános üléseiken a kongresszus lehetőségével.

Kolozsváron is csak az elnöki tanács döntött e kérdésben, megbízva Balogh Arthur egyetemi tanárt és e sorok íróját, hogy a romániai magyar nemzetkisebbség képviselőjében a kongresszuson részt vegyünk.

Utazásunkról a sajtó csak akkor nyert tudomást, amikor 1925. október közepén már Genfben voltunk, mert hiszen nem tudhattuk: kormányaink milyen állásontra helyezkednék a kongresszussal szemben.

Odakünn nagy örömeinkre szolgált, hogy a csehszlovákiai delegátu-

sokon (Szüllő Géza és Flachbarth Ernő dr.) kívül Jugoszláviából is megjelent Deák Leó dr. és így mind a három utódállam magyar nemzetkisebbsége képviselőjéhez jutott a kisebbségek ezen családi tanácskozásában.

A rendes ülések még meg sem kezdődtek és máris kiderült, hogy a magyarokra súlyos feladatok várnak. Ugyanis az első órában megállapíthattuk a németországi kisebbségek (lengyelek, dánok és lausitzi szerbek) érzelmeit, amidőn látták, hogy a németek tíz országban alkotva nemzetkisebbséget, e csoportok mindegyikének küldötteivel vonultak fel. A németek is érezték, hogy ha számbeli túlsúlyuk alapján az ügyek irányításában döntő szerepet igényelnek, úgy eleve megbuktatják az egész gondolatot, amelyhez közülök többen eleinte úgyszemint fűztek nagy reményeket. Ilyen körülmények között, — szinte azt mondhatjuk — a magyarokra és zsidókra hárult a feladat, hogy kellő körültekintéssel és diplomatikus tapintattal közvetítsenek és tartsák az egész mozgalmat a helyes mederben. Ennél a fáradozásuknál azonban nagy segítség volt az a tökéletes pártatlanság és megfontoltság, melyet Josip Wilfan dr., az olaszországi szlovének képviselője, a kongresszusok megválasztott elnöke magával hozott. Az ő pártatlanságában még most, a harmadik kongresszus eseményei (a németországi kisebbségek kivonulása) után sem kételkedik senki. Bárhonnan érje őt támadás, személyét minden nemzetcsoporthoz egyformán védelmébe veszi.

A magyarokra tehát az összes üléseken és a bizottságokban a legnehezebb feladat hárult. De már az első kongresszuson is feltűnést keltettek Szüllő Géza megnyitó beszéde és Flachbarth Ernő egyik hozzászólása, különösen Balogh Arthur tanárnak azon fejtegetései, melyek igazolják, hogy a kisebbségi jogok megléte és biztosítottasága nélkül az egyéni polgári szabadság el nem képzelhető és így ezek a modem demokráciának és a jogállamnak követelményei.

A második kongresszuson már három referátumot is magyarok láttak el. Deák Leó dr. a választói jogok kérdésében, Flachbarth Ernő dr. a szervezés és sajtópropaganda ügyeiben, e sorok írója pedig az állampolgárságok tárgyában terjesztettek elő határozati javaslatokat. Ez előadások szakszerűsége megkívánta, hogy az egyes államok tételes jogszabályainak hiányaira és azoknak a gyakorlati életben való alkalmazására is felhívjuk a figyelmet, ami által a kongresszusi anyag lényegesen gazdagodott.

A harmadik kongresszuson Balogh Anhur tanárnak az államszuverenitás és a kisebbségi jogok egymáshoz való viszonyáról tartott nagyszabású előadása és Flachbarth Ernőnek a szervezést és propagandát illető indítványai keltettek élénk feltűnést. Természetesen, a két utóbbi kongresszuson is Szüllő Géza üdvözlő szavai vezették be Wilfan elnök megnyitója után a vitát. Ha még megjegyezzük, hogy e sorok írója a kisebbségi jogokkal foglalkozó bizottságban az elnöki tisztet töltötte be, úgy megállapíthatjuk, hogy a magyarok méltóképpen veszik ki részüket abból a munkából, mely az egyetemes nemzetkisebbségi gondolat fejlesztését és ezzel negyven millió európai helyzetének megjavítását tűzte célul.

A kisebbségi kongresszusok létrejötte azonban a magyarság szempontjából egy igen nagyjelentőségű külön előnyt is jelentett. A három utódállam magyar kisebbségeinek hivatott képviselői így kerülhettek Trianon után ismét szoros összeköttetésbe és így alkothatták meg a világ politikai fókuszában a kis-antant államok kisebbségi kis-antantját. Most két év múlva láthatjuk csak igazán, mennyire fontosak azok a személyes tanácskozások, melyek alkalmából egy Strelitzky Dénes vagy Törley Bálint tájékoztatnak a jugoszláviai magyarság szomorú helyzetéről és veszik át tőlünk a biztatást a kitartásos munkához.

Egy másik előny és haszon számunkra abból származott, hogy e kongresszusok és főleg azok megtartásának helye, Genf, a világsajtóhoz, sőt az európai tudományosság reprezentánsaihoz is közelebb juttattak, ami természetesen eszméink, felfogásunk és helyzetünk megismertetése szempontjából igen jelentőségteljes eredménynek tekinthető. Hogy csak példákat említsünk: Balogh Arthur tanárnak már az első kongresszus után azonnal alkalma nyílt, hogy a „Revue de droit international“ hasábjain tárja a világ elé ismertetését: „A kisebbségi jogokról és azoknak védelméről Romániában/* E sorok írójának lehetővé vált, hogy a „Deutscher Schutzbund“-nak tavaly kiadott hatalmas művében, mely a „Staat und Volkstum“ címet viseli, bemutassa tanulmányát: „A magyar kisebbségek és az európai kisebbségi gondolat“ *címmel*; a „Münchener Neueste Nachrichten“ ez évi augusztus 20-i száma külön mellékletet adott, amelyen megszólaltatta az összes kisebbségi vezéregyéniségeket és így a magyarokat is; a messze Litvániában pedig Jakübas Robinsonas szorgalmasan tanul magyarul, mert meggyőződése szerint azt a nagy művet, amelyet négy világnyelven ad ki a kisebbségi kérdéstről, be nem fejezheti a magyar szakirodalom ismerete nélkül....

1917-ben, tehát a világháború közepett Genfben hatalmas emlékművet lepleztek le. Calvin, Forel, Theodor de Béza és John Knox emlékét dicsőíti ez a gyönyörű alkotás, mint akik a lelkiismeret-szabadság úttörői voltak.

A négy férfiú szoborcsoportjától jobbra és balra még három-három szoborcsoportot láthatunk, azon államférfiak, illetve fejedelmek kömlékeit, akik a hitújítók törekvéseit a maguk világi hatalmával mozdították elő. Williams Roger, Cromwell Olivér stb. mellett itt áll Bocskai István erdélyi fejedelem szobra is és mellette kőbe vésetten az 1606. évi kassai országgyűlés törvényszövege, mely mindenkinek lelkiismeret-szabadságot biztosít.

Amikor a magyar kisebbségek kiküldöttei erről a szoborról tudomást szereztek, érezték, hogy ha a nagy nemzetek tisztelettel emlékeztek meg a lelkiismeret-szabadság átfogó nagy gondolatának erdélyi képviselőjéről, úgy az ő „számukra is parancsoló kötelesség, hogy emlékének méltóképpen hódoljanak. Amikor ezért koszorút helyeztünk a szobor talapzatára, tettük ezt a kívánsággal: vajha azok a törekvések, melyeknek gyöngye erőnkkel szolgálatában állunk és a melyek éppen úgy az emberi szabadság teljessé levésének feltételeit akarják megvalósítani, mint vallásos téren a reformáció e kőbe vésett nagy alakjai, Európa művelt nemzetei között mielőbb a maguk Bocskaijára találnának és így az emberi haladás, az igazság és a jog érdekében diadalra jutnának.

JAKABFFY ELEMÉR